

De route gaat door waterwingebied 'het Engelse Werk' en komt langs diverse historisch interessante plekken. Geniet tijdens de afwisselende wandeling van de nieuwe natuur in de uiterwaarden en van het vochtige weidelandschap in het Spoolderbos. Ontdek de bijzondere natuurtuin en proef de sfeer van het eeuwenoude park. De route van 5,2 km is in te korten tot 3,9 km na punt 15.

Deze wandeling is oorspronkelijk ontworpen door waterbedrijf Vitens en in 2020 overgedragen aan IVN Zwolle e.o. De route is ook offline te wandelen met de app IVN routes in de app stores.

Toegankelijkheid:

Deze route gaat grotendeels over halfverharde paden. In het dijkgebied en glooiende wandelpark zijn soms hoogteverschillen te overbruggen. De route is dus niet rolstoelvriendelijk. Als het water in de IJssel hoog staat is het pad in de uiterwaarden niet begaanbaar. Volg dan bij punt 3 de alternatieve route. Honden zijn aangelijnd welkom, behalve in de natuurtuin en het pad door de uiterwaarden.

Startpunt: Uitspanning 'Het Engelse Werk', Het Engelse Werk 4, 8019 BM Zwolle

Openbaar vervoer:

Vanaf bushalte 'Het Engelse Werk' is het 5 minuten lopen naar het startpunt.

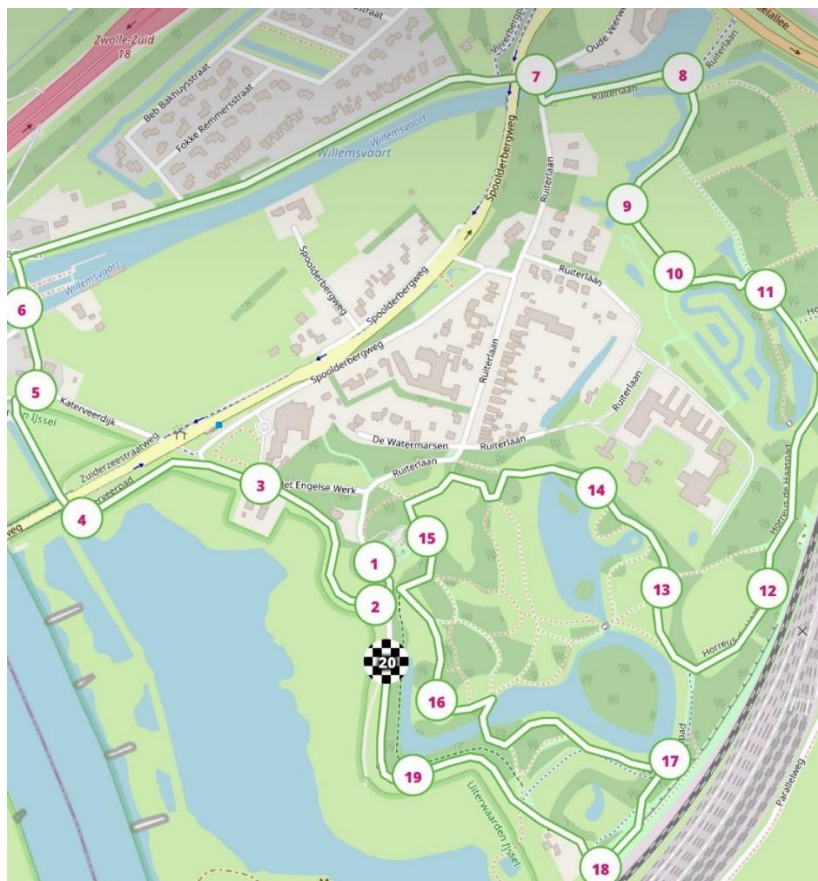
Met de OV-fiets navigeert u vanaf station Zwolle in 10 minuten naar het startpunt.

Voor recente trein- en bustijden en de route vanaf het station of de bushalte kunt u het startpunt invoeren als bestemming op 9292.nl

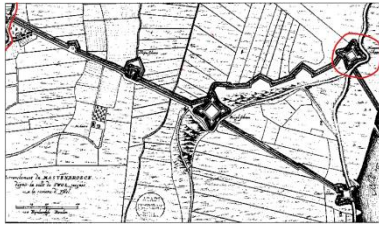
Eigen vervoer:

Navigeer naar startpunt. Er zijn fietsenrekken en gratis parkeerplaatsen bij de uitspanning.

Routekaart met informatiepunten:

1 Van vestingwerk tot parkbos

Het Engelse Werk had oorspronkelijk een militaire functie. In de 80-jarige oorlog (1568-1648) lag hier 'De Nieuwe Schans'. Die vesting was onderdeel van een verdedigingslinie vanaf de stad Zwolle naar de IJssel. De linie bestond uit een dijk met een brede sloot ernaast.

(op het kaartje is de stadsgracht linksboven rood gemarkeerd, de IJssel is rechtsonder nog net te zien, de Nieuwe Schans is rechtsboven rood gemarkeerd (bron: M. Doegen, Kriges Baukunst, amsterdam 1648, fol 225))

Begin 18e eeuw moderniseerde vestingbouwer Menno van Coehoorn de verdedigingswerken. De Nieuwe Schans liet hij uitbouwen tot een uitgebreid vestingwerk. Het had ongeveer de afmetingen van het huidige Engelse werk. Vanaf die tijd heette het 'Het Nieuwe Werk'.

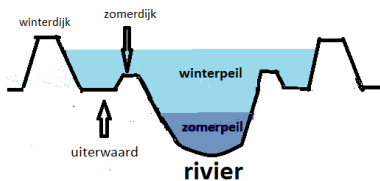
Toen Zwolle in 1790 een open stad werd was verdediging niet meer nodig en sloopte men de vestingwerken. Begin 19e eeuw liet het stadsbestuur op de resten een wandelpark aanleggen in de Engelse landschapsstijl. In de volksmond noemde men het park daarom 'het Engelse Werk'.

Start met uw rug naar het restaurant en loop naar links. Ga bij de laatste parkeerplaatsen rechtsaf de dijk op (punt 2)

2 Water en natuur winnen

Tot 1940 kwam het drinkwater voor Zwolle van de Veluwe, in leidingen die over de IJsselbrug liepen. In de oorlog werd die brug opgeblazen en kwam er op de IJsseldijk een noodpompstation. Tegenwoordig ligt in de omgeving van het Engelse Werk het grootste waterwingebied van Overijssel.

Vanaf de (winter)dijk zijn de uiterwaarden goed te zien. Hier lagen jarenlang kale graslanden. In 1992 voerde Staatsbosbeheer hier één van de eerste natuurontwikkelingsprojecten uit. Het paste in de nieuwe visie om natuurgebieden met elkaar te verbinden, zodat planten en dieren zich kunnen verplaatsen (Ecologische Hoofdstructuur). Dit project gaf ook de kans om een vernattingsproces uit te voeren. De kleibodem zorgde er namelijk voor dat overstromingswater en neerslag maar langzaam het diepere grondwater bereikten. Bij de aanleg van de nevengeul is deze kleilaag verwijderd. Dat was niet alleen gunstig voor de natuur maar ook voor de waterwinning.

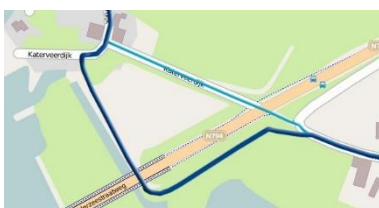
Vervolg het pad op de dijk tot de asfaltweg bij de 'IJsselhoeve' (punt 3)

3 IJsselhoeve en alternatieve route

Langs de IJssel lagen vroeger veel steenfabrieken. De klei die nodig is voor de stenen, was in de uiterwaarden namelijk eenvoudig te winnen. Boerderij 'IJsselhoeve' was van oorsprong het kantoor van de voormalige steenfabriek die op deze plaats in de uiterwaard stond en tot 1912 dienst heeft gedaan.

*Loop verder langs de IJsselhoeve en neem het eerste fietspad links naar beneden de uiterwaarden in. Bij de scherpe bocht naar rechts is punt 4. **LET OP: deze route is niet begaanbaar bij hoog water!***

Alternatieve route bij hoog water: Als het water in de IJssel hoog staat is het pad in de uiterwaarden niet begaanbaar. Volg in dat geval de alternatieve lichtblauwe route over de Katerveerdijk naar punt 5 zoals op bijgaand kaartje

4 Nevengeul trekt vogels aan

Hier kijkt u over de gegraven geul, waar het vogelleven zich inmiddels spectaculair ontwikkeld heeft. Watervogels en overtrekkende steltlopers kunnen in de plas, met zowel steile als flauwe oevers, gemakkelijk voedsel zoeken. Omdat het terrein laag ligt, stroomt de IJssel praktisch elke winter tot aan de winterdijk. Vissen blijven in de uitgegraven plas achter en dienen als voedsel voor visetende soorten. Het riet biedt beschutting en is een ideale broedplaats. Grasetende vogels kunnen terecht op het weiland dat begraasd wordt door runderen. Ook planten die thuishoren in het rivierenlandschap zijn terug. Daar komen weer insecten en vlinders op af. Zelfs de bever is teruggekeerd en leeft in het wilgenbos aan de andere kant van de geul. kaartje: plan staatsbosbeheer voor nevengeul

Vervolg het pad en ga omhoog de dijk op. Recht vooruit liggen de veerhuizen (punt 5)

Tip: linksboven op de dijk staat een informatiebord over het Katerveer

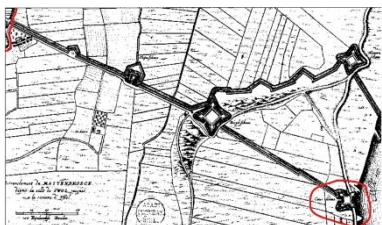
5 De Veerhuizen

De veerhuizen die u hier ziet komen uit de tijd dat er nog geen bruggen over de IJssel lagen. Wilde je naar de overkant, dan moest je de veerpont pakken. Om het wachten op de pont aangenamer te maken waren de veerhuizen ook restaurant en café. Ook wie niet naar de overkant hoefde nam vanuit Zwolle vaak de paardentram naar het veerhuis. Om in de theetuin bij het veerhuis een kopje thee te drinken en te genieten van het uitzicht over de IJssel bijvoorbeeld!

Loop tussen de veerhuizen door en volg de weg tot de katerveersluis (punt 6)

6 Katerveersluis

Sluizencomplex Katerveer werd aangelegd in de 16e eeuw en was onderdeel van de Coterschans en de eerder vermelde verdedigingslinie.

(op het kaartje stadsgracht weer linksboven en de IJssel rechtsonder vlak bij de gemarkeerde Coterschans)

In 1819 is de Willemsvaart geopend die de stadgracht verbond met de IJssel op de plek van de oude linie. Via de sluis konden schepen hier de IJssel op of naar de havens in de stad varen.

Met de komst van het Zwolle-IJsselkanaal in 1964 was de Willemsvaart geen hoofdvaarroute meer. Een aanzienlijk deel van de vaart in de stad is toen gedemd om plaats te maken voor autoverkeer. Dit mooie plekje is gelukkig behouden.

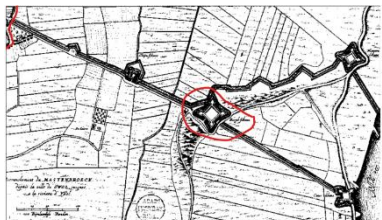
Ga na het tweede ophaalbruggetje rechtsaf het voetpad langs de Oude Veerweg op. Blijf hier ongeveer 800m langs de Willemsvaart lopen tot onder de Spoolderbergbrug (punt 7)

7 Spoolderberg

Ga iets verderop naar het gras aan de linkerkant van de weg om de Spoolderberg te zien. Deze historisch belangrijke plek lag op een hoog rivierduin. Tot de 16^e eeuw werd de berg gebruikt voor belangrijke bijeenkomsten en vergaderingen. Op het informatiebord is daar meer over te lezen.

In de 16^e eeuw werd op deze strategische plek de Bergschans aangelegd, die net als de Nieuwe Schans en de Coterschans hoorden bij de verdedigingslinie vanaf de stad tot aan de IJssel. Door eeuwenlange afgravingen en de aanleg van de Willemsvaart is de berg tegenwoordig minder indrukwekkend.

Loop terug richting de spoolderbergbrug en ga linksaf via het bruggetje de Willemsvaart over. Ga meteen weer links het fietspad op dat langs de Willemsvaart loopt.

Waar de Willemsvaart eindigt in een grote vijver, ligt het hoofdkantoor van waterbedrijf Vitens.

Neem het eerste onverharde pad naar rechts en loop bij het groene bordje 'gemeentebossen Zwolle' rechtdoor (punt 8)

8 Spoolderbos

U loopt nu in het Spoolderbos. Het idee voor dit bos kwam van de Waterleiding Maatschappij Overijssel, die vóór Vitens water leverde aan Zwolle. Het bedrijf wilde met het bos laten zien dat waterwinning en natuurbeheer goed samengaan. De aanleg van het Spoolderbos viel samen met het 750-jarig bestaan van de stad Zwolle. Inwoners van Zwolle konden een boompje doneren aan het bos. Daar was zoveel belangstelling voor dat het bos uiteindelijk dichter beplant is dan men eerst had bedacht. De eerste boom van ruim 4000 stuks was een koningslinde, die op 26 maart 1980 is geplant door koningin Beatrix.

Ga bij de splitsing schuin rechts en vervolg het pad over het bruggetje, tot in de scherpe bocht naar links (punt 9)

9 Theekoepel

De theekoepel op de heuvel aan uw rechterkant, is gebouwd rond 1830. Het was onderdeel van een boerderij met een herberg erbij. De exploitant van de herberg, Gerrit Jan Thijssen, legde bij zijn herberg een speeltuin aan om de plek aantrekkelijker te maken voor gezinnen met kinderen. Vanuit de koepel keek je, onder het genot van een kop thee, uit op de schepen die over de Willemsvaart voeren. Na de hoogtijdagen in de 19^e eeuw nam de belangstelling voor de theetuin af en in 1937 werd deze gesloten. Tegenwoordig woont de familie Sloet op het terrein. Zij hebben de theekoepel ingrijpend gerenoveerd en u kunt deze nu huren als vakantiehuisje.

Loop verder tot het bruggetje aan uw rechterhand (punt 10)

10 Vitens Natuurtuin

Het bruggetje is de toegang tot de Vitens Natuurtuin. Een unieke heemtuin in een bijzondere omgeving. U staat namelijk middenin het waterwingebied. De Natuurtuin is in de jaren zeventig van de vorige eeuw aangelegd door professor Zonderwijk. Hij wilde op vier dijken een beeld geven van de Overijsselse flora: de IJsseldijk, de Vechtdijk, de Reggedijk en de Reservedijk. In het midden van de Natuurtuin ligt een vijver met een moerassig gedeelte eromheen. Inmiddels heeft ieder plantensoort in de tuin z'n eigen plekje weten te vinden. Jarenlang was het beheer behoorlijk intensief, maar sinds enkele jaren mag de natuur meer haar eigen gang gaan. Vitens maait af en toe wel de ruigere delen van de Natuurtuin en het wandelpad.

Tip: Op het bord bij de ingang staat meer informatie over de natuurtuin. U kunt hier genieten van veel verschillende planten en dieren.

Ga na het bezoek aan de tuin het bruggetje weer over en vervolg rechtsaf het pad tot u aan uw linkerhand een brug over het water ziet. Ga deze brug over en sla meteen rechtsaf het pad op. Aan uw linkerhand ziet u al vrij snel een waterwinput liggen (punt 11)

11 Zuiver drinkwater

Vitens maakt al meer dan honderd jaar betrouwbaar en betaalbaar drinkwater. De belangrijkste bron voor dat kraanwater is grondwater. In en om het Engelse werk liggen ruim 40 waterwinputten om grondwater op te pompen. Dat komt oorspronkelijk uit de IJssel en heeft zo'n vijf jaar nodig om de waterwinputten te bereiken. In die tijd heeft het water een reis gemaakt door verschillende grondlagen en dat is eigenlijk al de eerste stap van de waterzuivering. Om de bronnen te beschermen werkt Vitens samen met boeren en natuurorganisaties. Ecologisch beheer van de waterwingebieden zorgt voor een bodem met een goede reinigende werking. U kunt daarbij helpen. Houd u aan de regels in de natuurgebieden en let erop dat er geen meststoffen en bestrijdingsmiddelen in de bodem terechtkomen.

Blijf het pad volgen tot het volgende routepunt (12) en negeer de zijpaden. De route loopt evenwijdig met de spoorbaan aan uw linkerhand. Uiteindelijk staat er aan uw rechterhand een bankje bij een grasveld (punt 12).

12 Overgang Spoolderbos / Engelse Werk

Vanaf dit bankje kunt u goed de overgang van het Spoolderbos naar het eeuwenoude parklandschap verderop ervaren. Het Spoolderbos heeft hier een open karakter. De indeling van het oorspronkelijke weidegebied met slootjes en hooilandjes is gehandhaafd. Door het plaatsen van stuwen in afwaterende sloten, is het gebied weer ouderwets drassig en is de natuurlijke waarde vergroot. Het eeuwenoude park is ontworpen door tuinarchitect van Lunteren, volgens de principes van de romantische Engelse landschapsstijl. Door het gebruik van zichtlijnen, kronkelende paadjes en verrassende doorkijkjes is daar juist op elke plek een andere blik op de omgeving mogelijk.

Neem direct na het grasveld het pad naar rechts het park in. Houd iets verderop bij de Y-splitsing rechts aan. Volg het pad tot het grote mijnwiel (punt 13) aan uw rechterhand.

13 Mijnwiel

Dit enorme mijnwiel stond ooit bij een Duitse kolenmijn en is een opvallende blikvanger in het park. Het was een geschenk van de stad Lünen toen Zwolle haar 750e verjaardag vierde.

Houd op de splitsing bij het mijnwiel het pad naar links aan en negeer vervolgens drie zijpaden naar links. Aan uw rechterhand ligt het pompstation 'Engelse Werk' van Vitens (punt 14).

14 Pompstation

Aan uw rechterhand ligt het productiebedrijf van Vitens, waar men met filterinstallaties de ongewenste stoffen uit het opgepompte grondwater haalt. Vanaf deze locatie gaat er jaarlijks 12 miljoen kuub drinkwater naar inwoners van Zwolle en omgeving. Het waterverbruik neemt de laatste jaren enorm toe. Meer drinkwater maken kan niet zomaar, want dan wordt er meer grondwater opgepompt dan er jaarlijks bijkomt. Die verdroging gaat ten koste van de natuur en landbouw. Vitens investeert in de toekomst en kijkt naar nieuwe manieren om drinkwater te winnen en de watervoorraad uit te breiden. Maar ook klanten spelen een grote rol. Door zuinig met water om te gaan houden we drinkwater beschikbaar en betaalbaar voor iedereen.

Neem na de vijver het eerste pad naar links. Neem vervolgens het eerste pad rechts en loop langs het grasveld. Achter het grasveld ziet u een restant van een vestingmuur.

Neem na het grasveld het eerste pad linksaf.

In de vestingmuur die nu aan uw linkerhand ligt, zit de toegangsdeur naar het Kruithuis (punt 15)

15 Vleermuizenhotel Kruithuis

Dit is de toegang tot het voormalige kruithuis van het Engelse Werk. Hier lag het buskruit opgeslagen voor de verdediging van Zwolle. De dikke muren van de munitie-opslag zorgen voor een constant binnenklimaat. Dit zijn perfecte omstandigheden voor vleermuizen. Door de kleine openingen die je in de massieve deur ziet, kunnen vleermuizen ongehinderd hun 'vleermuizenhotel' in- en uitvliegen.

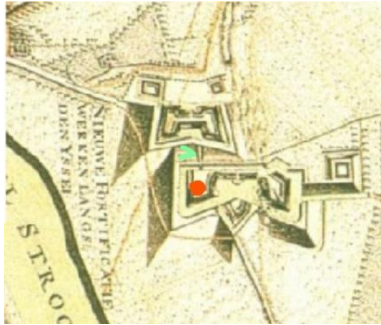
Ga rechtdoor langs het kruithuis en ga door het tunneltje in de vestingswal. Dit tunneltje was vroeger de verbinding tussen de op verschillende hoogtes liggende vestingdelen.

Ga na het tunneltje direct rechtsaf en loop tot het wandelpaaltje K51 aan uw linkerhand.

U kunt hier de route afronden: loop dan door naar de asfaltweg en ga rechts naar het startpunt.

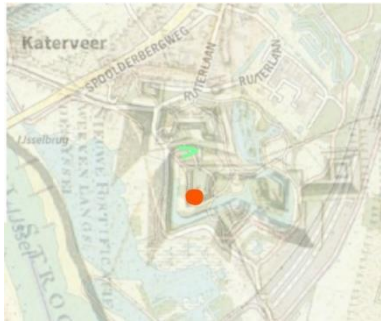
Voor het vervolg van de route: sla bij het wandelpaaltje K51 linksaf, negeer de zijpaden en houd de bosbeek aan uw rechterhand. In de bocht naar links bij de twee bankjes is punt 16

16 Oude vestingstructuur

kaart Nieuwe Werk uit 1787 Bron: geo.overijssel.nl

De Engelse landschapsstijl, met slingerende paden en wisselende perspectieven, is in dit deel van het park duidelijk te herkennen. Tuinarchitect van Lunteren hield de buitenlijnen van het voormalige 'Nieuwe Werk' aan in zijn ontwerp. Kijk ook eens naar de hoogte verschillen in het terrein, waar zowel de vestingbouwers als de tuinarchitect dankbaar gebruik van maakten.

Het Nieuwe Werk lag op een rivierduin en bestond uit meerdere etages. Het deel met het kruithuis lag hoger dan het niveau waar u nu bent. Het tunneltje waar u zojuist doorheen kwam, was de verbinding tussen de twee onderdelen (groene pijl)

Projectie van de kaart van het Nieuwe Werk op een recente kaart toont dat op deze plek (rode stip) nog de oorspronkelijke vorm van het verdedigingswerk aanwezig is en ook de nog lager gelegen gracht is te herkennen. Van Lunteren liet de oude vestinggracht uitgraven en omvormen tot een meanderende bosbeek met romantische bruggetjes.

Loop door tot de 4-sprong en neem het pad scherp rechtsaf dat via het bruggetje over het water gaat. Ga na het bruggetje de heuvel op en neem het eerste pad links langs het water. Hier is de bosbeek overgegaan in een vijver. Loop met het water steeds aan uw linkerhand door tot de T-splitsing waar u weer op het pad langs het spoor komt (punt 17)

17 Beluchtingsfontein en Vogeleiland

Loop bij deze T-splitsing eerst even naar links tot u bij de waterwininput de beluchttingsfontein in het water ziet staan. Deze fontein wordt gebruikt om het waterniveau van de vijver op peil te houden. Doordat water tijdens het verstuiwen zuurstof opneemt, zorgt die er ook voor dat er genoeg zuurstof in de vijver zit. Het is natuurlijk ook een mooi gezicht!. Aan de overkant van het water ziet u het Vogeleiland. Tot 1926 werden op dit eiland veel muziekbijeenkomsten georganiseerd. De gemeenteraad van Zwolle besloot echter dat de dieren in het gebied meer rust nodig hadden. Daarom is het eiland nu verboden gebied voor mensen en tot op de dag van vandaag een oase voor broedende en rustende vogels.

Loop terug naar de splitsing, ga daar nu rechtdoor en neem links het pad omhoog naar routepunt 18

18 Spoormonument

Sinds 1864 lag er bij Zwolle een spoorbrug over de IJssel. Die spoorbrug verbond het station van Zwolle met de stations aan de lijn Zwolle-Amersfoort. Op deze plek is nog een klein deel van de oude spoordijk aanwezig, die ook door de uiterwaarden liep. Van dat tracé is dit stukje spoor overgebleven.

In 2011 is de oude brug vervangen door de Hanzeboog in verband met de aanleg van de Hanzelijn van Zwolle naar Lelystad. Deze nieuwe rode spoorbrug ligt iets meer naar het zuiden en is gebouwd op pijlers voor een goede doorstroming van de IJssel bij hoog water. De brug is ook aanmerkelijk hoger dan het oude exemplaar, zodat de scheepvaart minder beperkingen ondervindt.

Ga via het trapje naar beneden en loop dan op de asfaltweg rechtsaf verder over de dijk. Na de bocht naar links en voor de bocht naar rechts bent u bij punt 19

19 Ruimte voor rivier en bever

In het kader van het project 'ruimte voor de rivier' zijn in Zwolle Zuid tussen 2011 en 2015 in de Scheller en Oldeneler uiterwaarden nieuwe watergeulen gegraven. De kans op overstroming van het gebied achter de dijk is nu kleiner. Bovendien is de vernatting gunstig voor de natuur en de waterwinning in Schelle.

Bij de start van het project bleek er een beverburcht te liggen op de plek van één van de geplande nevengeulen. Omdat de bever een beschermde diersoort is, besloot het Waterschap de bevers naar een nieuwe leefomgeving te lokken. Er zijn daarom 20.000 wilgen- en populieren stokken geplant en nieuwe watergangen gemaakt in het gebied aan uw linkerhand. De bevers lieten zich helaas niet verleiden om te verhuizen. De nevengeul is toen anders aangelegd dan oorspronkelijk gepland was. Die gaat nu verder onder de spoorbrug door en de brugpilaren moesten daarom extra versterkt worden. Het nieuwe beverbos is goed aangeslagen en andere beverfamilies hebben het er naar hun zin.

Vervolg de weg naar het eindpunt

20 Eindpunt

U komt nu weer bij de uitspanning, het startpunt van de wandeling. Hier eindigt de route van IVN Zwolle e.o. Wij hopen dat u heeft genoten. Klopt er iets niet of wilt u meer informatie? Mail het ons via routes@ivnzwolle.nl

IVN Zwolle e.o. organiseert regelmatig excursies en cursussen in natuurgebieden in (de omgeving van) Zwolle. In het Engelse Werk kunt u meedoen met de vogelzang- en plantencursus en diverse thema excursies over bijvoorbeeld (bever)sporen. Kijk voor meer routes en activiteiten van onze afdeling op www.ivnzwolle.nl.

